

УДК: 657.422.8

Гавриленко В.О., к.е.н., доцент,
Кулачок А.М., магістр
Черкаський державний технологічний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ І ЗАМОВНИКАМИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статье рассмотрены основные аспекты учета расчетов с покупателями и заказчиками предприятий. Обнаружены неотложные проблемы и разработаны практические рекомендации относительно рациональной организации учета дебиторской задолженности за товары, работы и услуги.

Ключевые слова: расчеты, покупатели, заказчики, дебиторская задолженность.

In the article the basic aspects of accounting of calculations with buyers and customers of enterprises are considered. Urgent problems are found out and practical recommendations concerning rational organization of accounting of bill receivable for commodities, works and services are developed.

Key words: calculations, buyers, customers, bill receivable.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується необґрунтованими політичними подіями, некерованими інфляційними процесами, нестабільністю суспільних зв'язків та іншими несприятливими для розвитку економіки чинниками. Сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілого ряду нерозв'язаних облікових проблем, в тому числі й з обліку дебіторської заборгованості.

На підставі проведеного аналізу економічної літератури можна стверджувати, що основними проблемами в обліку розрахунків з покупцями і замовниками й досі залишаються: невизначеність обліку простроченої і безнадійної заборгованості та її рефінансування; криза неплатежів; аналіз заборгованості та автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків з покупцями і замовниками підприємств та багато інших.

Саме тому, правильна організація ведення обліку розрахунків з контрагентами має стратегічне значення для підприємств будь-якої галузі та форми власності. Результати цього процесу безпосередньо впливають на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення стратегічних цілей його розвитку в сучасних умовах господарювання та забезпечення конкурентоспроможності, прибутковості господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ретельне вивчення наукової, спеціальної та суспільно-економічної літератури свідчить про те, що проблеми обліку розрахунків з покупцями та замовниками розглядалися провідними вітчизняними науковцями з бухгалтерського обліку, зокрема їх досліджували Бутинець Ф.Ф., Даньків Й.Я., Пушкар М.С., Сопко В.В., Хом'як Р.Л., Чебанова Н.В., Гончаренко Т.В., Лищенко О.Г. та ін. Питання обліку дебіторської заборгованості були предметом дослідження і зарубіжних науковців та практиків: Гольцберга М., Калніна К., В. Хорна, Л. Хасан-Бека. Ці дослідження є вагомим внеском як у теорію, так і в практику управління дебіторською заборгованістю підприємства. Проте ряд питань досі залишаються недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою написання статті є обґрунтування теоретичних і прикладних аспектів порядку ведення бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками та розробка пропозицій щодо їх удосконалення в ринкових умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Сформована система ринкових взаємовідносин в Україні зумовлює необхідність реформування української економіки. Перехід від падіння до зростання українського виробництва потребує вироблення стратегії розвитку, спрямованої на забезпечення глибоких якісних зрушень у системі економічних відносин. Серед пріоритетних напрямків цієї стратегії – фінансове оздоровлення підприємств і, насамперед, подолання затяжної і глибокої кризи, зокрема неплатежів. Фінансова незалежність та участь господарюючих суб'єктів у економічних відносинах зумовлюють необхідність безперервного забезпечення виробничого циклу оборотними засобами. Розвиток принципово нового підходу до проблем платіжно-розрахункових відносин між суб'єктами ринку зумовлює необхідність досліджувати похідну уповільнення цих відносин – дебіторську заборгованість.

Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання. На сьогодні одним із найбільш складних і суперечливих питань українського обліку є облік розрахунків з покупцями і замовниками,

що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем, замість виконання фінансових зобов'язань по платежах перед партнерами. Відсутність майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань дає їм змогу ухилитися від взаєморозрахунків з партнерами.

Для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління в процесі антикризового регулювання фінансово-господарського стану істотно значення мають актуальність і якість інформації про стан розрахунків з покупцями і замовниками, що формується на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання. Однак форма бухгалтерського обліку з покупцями і замовниками, яку рекомендували нормативно, не враховує специфіки цього активу. Крім цього, облікові реєстри, що рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з покупцями і замовниками різного рівня деталізації і узагальнення. Це зумовлює неможливість отримання інформації покупців і замовників в обсязі й вигляді, достатньому для проведення аналізу розрахунків з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи суб'єктів господарювання, складання рекомендацій щодо її попередження.

Вирішення вищенаведеної складної проблеми багато в чому залежить від вдосконалення бухгалтерського обліку розрахунків. З багатьох об'єктивних причин науковці не могли передбачити тих чинників, які сьогодні впливають на розвиток економіки і бухгалтерського обліку в Україні.

Результатом впливу несприятливих чинників є зниження ділової активності підприємств, їхня низька платоспроможність, яка здебільшого призводить до кризового стану господарюючих суб'єктів та кризи неплатежів. Характерними ознаками низької платоспроможності підприємств є несвоєчасність погашення дебіторської заборгованості та повернення заборгованості в неповному обсязі, що стає причиною виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Саме тому, враховуючи сучасні умови господарювання, можна стверджувати, що важливою передумовою уникнення зазначених проблем є створення належним чином організованої системи бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками.

На сучасному етапі діюча система розрахунків з контрагентами ще не відповідає вимогам прискорення грошового обігу і зміцнення фінансового стану підприємства, що, в свою чергу, веде до нестабільності у постачанні основних товарно-матеріальних цінностей. Недотримання договірної та розрахункової дисципліни, несвоєчасне висування претензій щодо боргів, які виникають, призводять до значного зростання невикорисаної дебіторської заборгованості, а отже, до нестабільності фінансового стану підприємства [1, с. 832].

Прагнення підприємств збільшити обсяги реалізації і розширити коло покупців і замовників призводить до необхідності реалізовувати в кредит товари, продукцію, роботи або послуги. Збільшення термінів відстрочки платежу призводить до збільшення обсягів продажів і, як наслідок, збільшення суми прибутку. Але разом із збільшенням прибутків відбувається підвищення ймовірності зростання безнадійних боргів, дефіциту обігових коштів та збільшення витрат на залучення коштів для фінансування поточної операційної діяльності, що стає причиною скорочення прибутків [1, с. 832].

На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що правильна організація обліку розрахунків з покупцями має вагоме значення, оскільки не лише сприяє підвищенню швидкості завершення кругообігу оборотних коштів та переходу їх із товарної форми в грошову, але й створює необхідні умови для своєчасної оплати за придбані товари чи послуги.

З урахуванням особливостей економіки нашої держави виникла необхідність у докорінному перегляді підходів щодо обліку розрахунків з покупцями і замовниками. Як показує досвід, основними пріоритетними напрямками в обліку розрахунків з покупцями і замовниками є:

- організація повного та достовірного обліку розрахунків з покупцями і замовниками підприємства та своєчасне відображення облікових даних у фінансовій звітності;
- аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства в попередніх періодах;
- оптимізація структури дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- визначення можливості застосування кредитної політики щодо окремих покупців та формування її принципів і умов;
- прискорення процесу погашення дебіторської заборгованості за допомогою сучасних форм її рефінансування;
- здійснення ефективного контролю за формуванням і своєчасним погашенням дебіторської заборгованості підприємства та розрахунок розміру резерву сумнівних боргів.

Досліджуючи стан розрахунків з покупцями та замовниками, варто звернути увагу на фактори, які на сучасному етапі розвитку підприємств впливають на виникнення дебіторської заборгованості. На її розмір та структуру впливає ряд факторів, які, на нашу думку, можна поділити на дві основні групи: зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори практично не залежать від діяльності підприємств і

обмежити їх вплив досить складно. До характерних зовнішніх факторів можна віднести: ефективність грошово кредитної політики центрального банку, рівень інфляції, податкову політику в країні, рівень конкурентоспроможності галузі, види розрахунків, що застосовуються в галузі, та інші.

Внутрішні фактори, що мають вплив на дебіторську заборгованість, залежать від того, наскільки організовано управління дебіторською заборгованістю в межах діяльності підприємства. До внутрішніх факторів належать: облікова політика щодо резервів сумнівних боргів, методи обліку, аналізу і контролю дебіторської заборгованості на підприємстві, види розрахунків, що застосовуються в межах підприємства, та інші.

Серед основних видів поточної дебіторської заборгованості підприємств найбільший обсяг припадає на заборгованість покупців і замовників за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги. У загальній сумі поточної дебіторської заборгованості підприємств заборгованість покупців і замовників нині становить 60–80 % загального обсягу дебіторської заборгованості [4, с. 188]. Такий значний обсяг дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги свідчить про низький рівень розрахунково-платіжної дисципліни з покупцями і замовниками та необхідність кардинальних зрушень у веденні бухгалтерського обліку взаєморозрахунків, враховуючи сучасні ринкові умови господарювання.

Пропозиції. Дослідження проблем розрахунків у сучасних ринкових умовах виявило, що для поліпшення стану розрахунків з покупцями і замовниками важливим є не лише використання заходів покращення обліку взаєморозрахунків, а й удосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємств.

Перш за все, варто наголосити, що облікова політика підприємств у сфері дебіторської заборгованості представлена лише в загальних рисах, тому достатньо доречним буде доповнення Наказу про облікову політику необхідними елементами обліку, такими як: величина сумнівних боргів, класифікації дебіторської заборгованості за кожним покупцем або замовником, списання дебіторської заборгованості з балансу та ін. Це дасть змогу повніше висвітлювати питання організації бухгалтерського обліку та підвищити контроль за розрахунками з покупцями та замовниками.

Не викликає сумнівів, що автоматизація обліку дозволяє значно полегшити роботу бухгалтерії в цілому та кожного бухгалтера окремо, особливо при впровадженні телекомунікаційного обміну інформацією між автоматизованими робочими місцями облікових працівників з використанням комп'ютерних мереж. Тому, ведення повністю автоматизованого обліку з використанням програмного продукту «1С:Бухгалтерія 8» значно прискорить ведення обліку дебіторської заборгованості та розрахунків з покупцями і замовниками.

Підкреслимо, що важливим елементом аналізу буде порівняння дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств, оскільки значне переважання дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості суб'єктів господарювання і робить необхідним залучення додаткових (як правило, дорогих) засобів; в свою чергу, перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською може призвести до неплатоспроможності підприємства. Тому вчасний контроль за співвідношенням заборгованостей дасть змогу запобігти фінансовій кризі підприємств.

Проведений аналіз сучасних умов господарювання дає змогу стверджувати, що для покращення обліку розрахунків необхідно контролювати політику диверсифікації відносно покупців і замовників, тобто орієнтуватися на збільшення їх кількості для зменшення ризику несплати одним або кількома великими покупцями.

На підприємстві важливо організувати роботу з договорами на належному рівні та розробляти різноманітні моделі договорів із гнучкими умовами оплати, зокрема надання покупцям знижок при достроковій оплаті, тому що зниження ціни приводить до розширення продажів та інтенсифікує приплив коштів.

На забезпечення своєчасної оплати дебіторської заборгованості значною мірою впливає налагоджена система контролю на підприємстві. Важливою складовою частиною роботи має стати своєчасне висування претензій з оплати продукції. Важливо також постійно контролювати стан розрахунків по простроченій заборгованості. Маючи оперативні дані по такій заборгованості, необхідно починати претензійну роботу, тобто висилати повідомлення-претензії з усіма розрахунками пені за прострочену заборгованість.

Висновки. Дослідивши сучасний стан обліку розрахунків з покупцями і замовниками українських підприємств, зроблено висновок, що у сучасних умовах господарювання існує чимало проблем, пов'язаних з обліком, аналізом і контролем розрахунків з покупцями і замовниками, зокрема такі, як: недосконале законодавче забезпечення розрахунків, криза неплатежів, зростання дебіторської кредиторської заборгованості при розрахунках між суб'єктами підприємницької діяльності.

Підкреслено, що для ефективного обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги потрібно максимально використовувати потенціал суб'єктів господарювання й ті економічні умови, в яких підприємства здійснюють свою фінансово-господарську діяльність.

Враховуючи стан економічного розвитку країни та недосконалість нормативного забезпечення бухгалтерської служби українських підприємств, наголошено на необхідності постійних знань і розуміння усіх нюансів ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками, вміння швидко орієнтуватись у ситуації та обирати найбільш правильне рішення, що в подальшому сприятливо вплине на економічний стан суб'єкта господарювання.

Таким чином, вищевикладені пропозиції будуть сприяти вдосконаленню організації розрахунків та їх обліку, зниженню дебіторської заборгованості і зміцненню фінансового стану підприємств у сучасних умовах господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студ. спец. «Облік і аудит» вищих навч. закл.; за ред. проф. Ф.Ф. Бутиця. – [7 вид., доп. і перероб.] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖІТІ, 2009. – 832 с.
2. Гарасим П.М. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення. Первинний та аналітичний облік на підприємстві / П.М. Гарасим, Г.П. Журавель, Р.Ф. Бруханський – Тернопіль: Астон, 2008. – 464 с.
3. Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 6.
4. Камінська Н.П. Механізм управління дебіторською заборгованістю / Н.П. Камінська, Л.О. Гришина // Збірник наукових праць студентів НУК. – Миколаїв: НУК, 2009. – № 1. – 188 с.
5. Коблянська О.І. Методологічні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості / О.І. Коблянська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 77–78. – С. 28.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2012.

УДК 657

Пасенко В.В., к.е.н.

Черкаський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ В ПІДСОБНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДРОЗДІЛАХ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

В статье рассмотрены проблемные вопросы учета в подсобных сельскохозяйственных подразделениях бюджетных учреждений.

Ключевые слова: бухгалтерский учет в бюджетных учреждениях, животноводство, доходы, затраты.

In the article the problems of accounting in agricultural divisions of budgetary organizations are considered.

Key words: accounting in budgetary organizations, cattle-breeding, incomes, expenses.

Постановка проблеми. Ринкові перетворення в сільському господарстві супроводжуються реформуванням бухгалтерського обліку на основі міжнародних стандартів. Впровадження нових нормативно-правових актів спрямоване на поліпшення організації бухгалтерського обліку як процесу збору, реєстрації, накопичення та узагальнення інформації про діяльність підприємства. Проте найбільш консервативним у бюджетних установах є бухгалтерський облік тваринництва. Облік галузі тваринництва ведеться в тих бюджетних установах, які мають у своєму складі підсобні (навчальні, навчально-дослідні, учбові господарства) сільськогосподарські підрозділи, не переведені на самостійний баланс. Питома вага тваринництва в доходах та витратах бюджетних установ незначна, тому, мабуть, і бухгалтерському обліку цієї галузі Державним казначейством України не приділяється достатньої уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань теорії і практики бухгалтерського обліку в тваринництві всебічно висвітлено в роботах вітчизняних вчених: Бутиця Ф.Ф., Огігчука М.Ф., Жука В.М., Хомина П.Я., Коцупатрого М.М. Проте облік у підсобних сільськогосподарських підрозділах бюджетних установ науковцями розглядається досить рідко.

Постановка завдання. В сучасних умовах господарювання виникає необхідність адаптації бухгалтерського обліку бюджетних установ до ринкових відносин. Досліджуючи методiku обліку тваринництва в бюджетних установах, слід зазначити, що до цього часу діє методика обліку витрат, доходів, оприбуткування продукції, її руху, затверджена наказами Міністерства фінансів СРСР.